

Pige passer rågeunge, som er faldet ud af reden. BIO-FOTO/Steen Agger.

Råge, *Corvus frugilegus*

Glinsende blåsort ravnefugl med (som voksen) lys næbrod. Rågen er koloniruger og forekommer hyppigst på øerne og Bornholm, fåtalligt i V og NJylland; alm. træk- og vintergæst.
– Danmarks Dyreverden 8, 90-95.

Råge, fællesgermansk. gammeldansk roogh, oldnordisk (til topskarv) hrokr; lydord efterlignende fuglens hæse stemme »rå-åh«; af germansk hrok hørende til indoeurp. ker-, kor-, jf. o. 1700 verbet råge 'skrige' (1).

Som persontilnavn Raag, Rogh siden 1500-t (2), o. 1500 levede på Fyn tre mænd med tilnavnet Rogheskogh (3); indgår i stednavne: Rågelunde (Rokælund) 1231ff ØLolland, Råhave 1397ff MLolland, Rågelundsgård 1457ff og 1746ff Bornholm, Rågeskov 1464ff VLolland, Rågeskovgård 1533 Bornholm, Rågemose 1582 Lyng-Kronborg s., sandsynligvis i Råglund (da oprindeligt Rågelund) 1690ff Tandslet s. Als (4). Sagn: i gamle dage skreg en masse råger »kå-kå!«, de gav

navn til Kålund kloster og derfra har Kalundborg sit navn (5), se allike s. 286f.

Færøerne: *rokur*, *hjaltrakráka* af hjaltr 'shetlænder', fuglen skal være kommet fra Shetlandsøerne, jf. 1800 *hetlandskracka* (6), omtydet eller forvansket til *skjalvatkráka* 'skælvekrage', på Nolsoy *felliskráka* 'bjergkrage' (7).

Kornkrage 1801ff (8) æder på markerne bl.a. korn, *blåråge* 1807ff (9), *kornværting* 1875 (10).

Allike Læsø (11), *den sorte krage* SVFyn og *sortkrage* Sjælland, Møn (12), *Agersø høns* Stignæs VSjælland 1744-1820, øen havde mange råger, der kunne være ti og flere reder i et træ, ekskrementerne ødelagde skoven (13); *skurvnakke* VSjælland (14), *brevdue* Fjenneslev MSjælland (15), *tysk krage* Rødbyegnen 1870 (16), *lybækker* Bornholm o. 1700 (17), sml. nedenfor; *blåkrage* Bornholm (18).

LITTERATUR: (1) 626 321; 579 R 18; (2) 363 2.2, 891; (3) 474 14, 569; (4) 156 2, 38; 7 149; 10 289,316,329,387; 11 30,99; 427 1, 99; (5) 160 1906/23: 228; (6) 500 204; (7) 522 21; (8) 659 11,122; (9) 659 2, 753; (10) 451b 537; (11) 202d 2, 29; (12) 388; (13) Årbog hist.Samf. Sorø Amt 35, 1947,48; 57b 130f; (14) 160 1904/4: 283; (15) 169 4,1937,249; (16) Dansk Landbotid. 5, 310; (17) 76c 297; (18) 225 7,1875,268; 794 7,1887,62.

BORNHOLM

Øens mange råger skader kornmarkerne. De plejer at indfinde sig omkring Mathiasdag 24. februar og drage bort den anden Mathiasdag 21. september. Forhen var bønderne af lensmanden pålagt årligt at aflevere to (tolv?) rågehoveder på amtstuen (o. 1600; 1). »Man mærkede snart, at ved at udrydde og skille sig af med én plage lod man sig en større og vigtigere på halsen, thi orme og insekter, som ellers i foråret var fuglernes sædvanlige og bedste føde, tog sådan overhånd, at de i jorden fortærede roden af sæden, så at de derpå gjorde langt betydeligere skade end al den uhyre mængde råger nogensinde havde gjort«; den såkaldte rågeskat blev derfor afskaffet, og i stedet skulle årligt betales en skilling pr. tidligere afleveret rågehoved (2). Rågen blev fredet 1861, og 1860-70 formerede den sig så meget på Bornholm, at over 500 af øens landmænd anmodede regeringen om at ophæve fredningen (3).

24. februar blev kaldt Rågemads (4), »thi på den dag antager man, at rågerne kommer tilbage fra syden, og skal alting være rigtigt skal det på den dag være tåget vej« (1887; 5); man sagde: nu kommer lybækkerne – omtrent samtidig indfandt

hansestaden Lybecks købmænd sig for at opkræve tilgodehavender og kontrollere de udstationerede lybske handelsfolk (6). Rågen kom flyvende syd-fra med en hasselnød i næbbet for at holde dette åbent (7); først efter den 25. marts sidder de ude om natten (8); reden bygges kun i høje slanke asketræer, som derfor kaldes rågeaske (9); det hed i en vuggevis: vi kommer ikke hjem · førend solen går ned · over bakkerne, · rågerne flyver over askene (1856; 10). Rågebavnen (rågabågne) var et fugleskræmsel (mest til at skræmme råger) og tillige øgenavn til et hæsligt menneske (11); dræbte råger blev hængt op for at skræmme spurve på marken (12).

Nedlagte råger »førtes til købstæderne, hvor man kogte suppe på dem, ligesom der af de unge rågers kød tillavedes et hjælpemiddel for syge afrettede falke« (o. 1750); bønderne solgte rågerens svingfjer opsamlet på markerne, fjerene blev brugt til tuschtegning (13).

»Den gemene [jævne] mand på landet spiser gerne

rågerne og koger enten suppe på dem eller steger dem, de smager næsten som duer, dog er de noget tørre i kødet. Bønderne ... lader dem frit bygge i deres gårdes træer skønt de formedelst deres urenlighed sviner meget ilde til, hvor de opholder sig. Ingen understår sig heller at tage bort af ungerne i anden mands skove eller træer uden særlig tilladelse, såfremt han ej vil underkaste sig stævnemål og proces. Ja, bønderne som har af disse fugle i deres træer, byder vel sine slægtninge og naboer til gæst på ungerne, når den tid er« (1756, dette be-tvivles 1804; 14).

Ser man årets først ankomne råge sidde og hakke i jorden, betyder det ens død; hører man den skri-ge før man får øje på den, varsler det ubehagelig sladder (1887; 15). Rugen skal 1. maj kunne skjule en råge (16).

Rågen siger: »Jeg er kar [en dygtig karl], jeg er kar, jeg har støvler på, jeg!«; til landmanden »god morgen, far!«; ungerne råber »fa-a-ar, fa-a-ar!« (17).

Fortidens tuschtegninger blev ofte udført ved hjælp af rågens svingfjer, der var særlig egnet som tuschpen. „En tegne-skole“ malet af Lars Hansen, 1843. Bornholms Museum.

Barn med sygdommen trøske skulle stryges om munden med en rågefjer tabt på marken (18). Da en pige læste i en cyprianus (tryllebog) blev gården fyldt med råger selv om det var vinter (16).

LITTERATUR: (1) 727a 3, sml. 63; (2) 860 18f; 801 61; (3) 883b 390; (4) 860 17; 436c 80; (5) 794 7, 51 sml. 203 278; (6) 264; 76c 297; (7) 160 1906/30: 640; (8) 160 1906/23: 683 (1929); (9) 794 5, 1886,48; (10) 3 35; (11) 203 277f; (12) 160 1904/27: 640(1881); (13) 785 170; 801 63; (14) 860 19; 801 61f; (15) 794 7, 62; (16) 785b 126,142; (17) 225 7,1875,238,268; 794 4,74; (18) 160 1904/30:640.

SKADEDYR ANDETSTEDS

Uden for Bornholm synes rågen først efter 1730 at være blevet almindelig, 1764 førtes en »rågekrig« i NSjælland med krudt og bly bevilget af kongen, 1753-68 betaltes skydepenge: 4 skilling for et par rågekløer eller et æg, 16 sk. pr. nedrevet rede; i Vinderød skov blev 206 reder ødelagt og 246 gamle råger skudt, 1766 nedrev to skovridere 304 reder og dræbte 727 råger (1).

Rågerne blev o. 1840 fordrevet fra en rugekoloni i Sundeved til Tykskov ved Varnæs, og »her formerede de sig i en utrolig grad, trak stedse flere til sig og blev tilsidst, formedelst deres mængde, egnens landeplage. Man så mange steder 70-80 reder i ét træ; de åd sæden på markerne og afbrækkede træernes toppe til reden, så at den smukke skov truedes med undergang. Man søgte ved pistol-skud, ild, støj og larm at forjage dem, men forgæves, indtil stedets degn i sommeren 1846 tilrådede beboerne at lade en kanon tordne for dem. Ved at lade denne drøne et helt døgn igennem rystede man deres luftige boliger således, at fuglene tog flugten og lod æg og unger i stikken« (2).

Endnu 1911 blev i Tidsskrift for Landbrugets Planteavl publiceret en 28 siders afhandling om rågen som skadedyr.

I maj, når det er vanskeligt at skaffe andet vildt, sælges mange rågeunger i København (1917; 3); de smager som de fineste kyllinger, unge kornfede råger koster 50 øre stykket (1930; 4).

LITTERATUR: (1) 883b 253f; 161 1019; (2) 451b 168; (3) 603 1, 219; (4) 222s 54.

PROSA OG POESI

Rågen har forår i skrålet. De sorte råger hører de danske agre til; dér går de på grønjorden, magede som tamduer. Hannen er stor og svær, hans fjer glinser som den sorte mosejords nyskudte muldvarpeskud i sol, den samme dybde i farven, den

samme glans – men den blå tone, hvorpå rågen kendes, kaster himlen over den *Svend Fleuron* (1).

Gammeldansk dyrerim o. 1460 (2):

Mine klæder er sorte, og jeg siger »krag«,
jeg råder dig, min ven, du farer i mag;
orme jeg æder og så mine unger;
for hestens sjæl kan jeg vel synge,
i vejret kan jeg og gøre larm, o.s.v.

Hen på vinteren bukkede mange gamle og udslidte øg under for kulde og sult, og rågen kom i februar-marts (3).

»Rågeflokken ridser · sine veje over himlen · op med sorte · uudgrundelige runer« *Dagny Grej-sen Hansen* 84). »Oppe i de knudrede elme · rå-gernes barske palaver« *Chr. Stub-Jørgensen* (5).

LITTERATUR: (1) 222f 18; (2) 104 21; (3) 217 210f; (4) 95 63; (5) 824c 15.

Allike, *Corvus monedula*

Alliken er skinnende blåsort med lysegrå nakke og halssider. Alm. yngle- og trækfugl, reden bygges i hule træer, ruiner, kirketårne og navnlig skorstene; karakterfugl for mange danske provins-byer.

– Danmarks Dyreverden 8, 95-100.

Allike, ældre nydansk d.s., lånt fra tysk al(l)ele, alke, der ligesom *kå*, ældre dansk *ka*, gammel-dansk *koo*, kan føres tilbage til germanske lydord for råb og skrig (1); efter fuglens stemme, et kort skurrende »kja« – den kajer (1700-t; 2): *kor*, *koer* Øjylland, Mors (3), *kåje*, *kaja*, *kaje*, *kai* Bornholm (4).

Som persontilnavn Aleke 1400-t, som Kaa siden 1300-t (5); indgår i stednavne: Kåthorp 1376 NSjælland, Karup 1419ff Viborg a. og 1432ff Vendsyssel, Kollund 1451ff Bov s. Sønderjylland og 1610ff Ringkøbing a., Kåhuset 1682-1767 Hundstrup s. SFyn, Karøgel 1683ff Skærbæk s. Sønderjylland, måske i Kåholm 1469 Herrested s. SFyn, Kalund 1682ff (6); Kalundborg o. 1200ff (Kalendebur): »vesten for stedet var en lund, hvori en mængde kår eller alliker opholdt sig,